

ODMEVI NA DOGODKE

Klaus Zelewitz

Salzburg

ODKRITE IN SKRITE OBLIKE RASIZMA TER ŠOVINIZMA V OTROŠKI IN MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI *

1. Stare in nove ovire

Vojna in mir, spolnost, enakopravnost ne glede na spol, barvo kože ali vero ter rasizem so teme, ki jih sodobna družba obravnava zelo dvolično; ni kritična do aktualnih dogajanj, kot je npr. naraščanje nestrpnosti do Židov, Turkov in Srbov v Avstriji ali do napadov na azilantske domove, ki so v veliki Nemčiji postali žalostna vsakdanjost.

Pred dvesto leti je v Novem svetu nastajala država, ki je v svojih dokumentih zapisala:

We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.

Odlomek je iz ameriške Deklaracije o neodvisnosti, nastale leta 1776. Sklicuje se na uresničevanje človekovih neodtujljivih pravic in na človeka ustvarjalca, kar je lahko posledica deistične tradicije, možno pa je tudi, da je človekoljubnost vključena v besedilo zaradi lepšega in da je celoten etični, družbeni in filozofski načrt le posledica miselnosti, ki izvira iz razsvetljenosti in naravnega prava. Zapisana

načela o nedotakljivosti človekovih pravic pa niso zaustavila diskriminacije v Novem svetu. Indijance so še vedno zapostavljali in jih celo fizično uničevali, ustava nove države pa je črnce obravnavala kot lastnino oz. blago. Suženstvo se je v ZDA končalo šele devetdeset let kasneje — ob koncu državljanske vojne, kar nadvse prepričljivo dokazuje premoč denarja nad moralno.

2. Black becomes dirty — Nemška otroška književnost v 19. stoletju

Odrasli mislijo, da znajo dobro skrbeti za otroke, zato jim praviloma prikazujejo svet, ki je daleč od resničnosti. Lahko je lep, dober in svetel ali pa bo takšen kmalu postal. Gorje, ki ga povzročajo sami, pa naj bi ostalo skrito otroškim očem. Ob koncu romantike in njenih pravic se je tudi v nemškem jezikovnem prostoru pojavila otroška književnost, ki je bila polna malenkostnih, otročjih in poneumljajočih receptov, uporabnih v otrokovem vsakdanjem življenju. V besedilih iz 19. stoletja prevladujejo pomanjševalnice, ki

* Članek je referat z mednarodnega srečanja mladinskih pisateljev, ki se je v organizaciji graškega časopisa *Perplex* že tretje leto en dan odvijalo tudi na Pedagoški fakulteti v Mariboru. Referat za diskusijo je pripravil Klaus Zelewitz, profesor s salzburške univerze.

bi naj "radovednega Frančka in sladkosnedo Lizko"¹ odvrnile od resničnega in velikega sveta. Črka M je bila v berilih vse pogostejše ponazorjena s črncem (M = Mohr, op. prevl.). Znamenita avstrijska pražarna kave ima črnca še danes v svojem zaščitnem znaku. Ne le zato, ker so včasih v turških kavarnah to slastno in prav tako črno pijačo ponujali čmčki, ampak tudi zato, ker se njeno lastno ime začenja na M.

Psihiater Heinrich Hoffman je v prvi polovici 19. stoletja sestavil znamenito vzgojno slikanico *Der Struwwelpeter*, ki si za vzgojni uspeh prizadeva tako, da negativni Struwwelpeter posreduje vrednostna merila, nastopajoči otroci pa jih ponavljajo:

Kričijo in smeji se vsi trije,
ko čmček, čm kot črnilo, mimo pride!²

Svetohlinsko – razsvetljeno – držo edine odrasle nastopajoče osebe, velikega Niklasa, sta že pred petnajstimi leti razkrila Jochen in Elke Vogt. Na nekem mestu Niklas namreč zadovoljno momlja:

Kaj pa more ta črnc zato,
če bel ni kot vi tako?³

Opazka ne kaže strpnosti, kot jo poznamo pri Lessingu, temveč je posledica omejenega in rasističnega psevdohumanizma, ki preveča to najuspešnejšo nemško otroško knjigo vseh časov. Trditev pojašnjuje kar sam Niklas, ko si izmisli posebno kazen – barvanje kože s črno barvo.

V besedilu prepoznavamo dve vrsti krivde: Struwwelpeter je oseba, pri kateri nas ozadje njegovega obnašanja ne zanima in je kriv kot posameznik; črnc je njegovo nasprotje – kriv in manjvreden je že zaradi barve kože. Rasa je usodna!

Omeniti je treba, da se je mladostnik lahko v približno istem času seznanil tudi s popolnoma drugačno podobo nebelca. Rousseaujeva naslednika J. F. Cooper in Charles Sealsfield (oz. Karl Postl) sta sredi stoletja pisala romane, v katerih so Indijanci razumevajoči in čuteči literarni junaki, ki usmerjajo celotno dogajanje. Delno velja to tudi za Karla Maya.

3. Mladinska književnost kot spremljevalka kolonializma

Naraščajoča industrializacija je v drugi polovici 19. stoletja povzročila nastanek novega družbenega razreda (neprivilegirani delavci), hkrati pa je zahtevala vedno večja tržišča za svoje izdelke. Ko so leta 1871 ustanovili Nemško cesarstvo in ko so Francozi poravnali visoko vojno odškodnino, je nemška industrija zacvetela in njen nacionalni trg ji ni več zadoval. Hkrati so se v svetovni trgovini pojavili prvi zaščitni ukrepi in tudi Bismarckova vlada se je v letih 1878/79 odločila za carino. Leta 1884 so obnovili zvezo treh cesarjev, t.j. sporazum med Nemčijo, Rusijo in Avstroogrsko, – ki je utrdil položaj nemške države na evropskih tleh – in še istega leta so si Nemci trikrat prisvojili afriško ozemlje: 24. aprila Nemško jugozahodno Afriko, 5. julija protektorat Togo, ki ga je osvojil raziskovalec Gustav Nachtigal, 14. julija, na francoski nacionalni praznik, pa je postal nemški tudi protektorat Kamerun.

Die heimlichen Erzieher je zbirka kritičnih spisov o otroški književnosti, ki sta jo leta 1974 izdala Dieter Richter in Jochen Vogt, podnaslov *Kinderbücher*

¹ Wolfgang Menzel, *Deutsche Literatur*, 827, str. 157.

² Heinrich Hoffmann: *Der Struwwelpeter*, Frankfurt: Rütten & Loening 1843; Marie Luise Könneker: *Dr. Heinrich Hoffmanns Struwwelpeter. Untersuchungen zur Entstehungs- und Funktionsgeschichte eines bürgerlichen Bilderbuches*, Stuttgart: Metzler 1977; Elke in Jochen Vogt (izd.): "Und höre nur, wie böse er war". Randbemerkungen zu einem Klassiker für Kinder, v: D. Richter in J. Vogt (glej op. 4), str. 11–30.

³ H. Hoffmann, op. cit.

und politisches Lernen pa kaže na njeno vsebino.⁴

1884, v letu nemških kolonialnih osvajanj Afrike, je v pokrajini Hessen nastala nemška različica otroške pesmi o desetih zamorčkih (*Zehn kleine Negerlein*). Na videz zmedeno govori o drobnih figuricah iz krompirja, ki predstavljajo zamorčke in ki druga za drugo skrivnostno izginjajo. Besedilo pozna več različic in ponavadi pade kakšna figurica tudi v (nemški) Ren. Umiranje črnčkov je šaljivo in veselo, zadnji pa največkrat ustvari ali rodi deset novih. S tem je vzpostavljeno prejšnje stanje in otroška igra se lahko znova začne. Nekateri pesem neposredno povezujejo z Auschwitzem, ne upoštevajo pa, da besedilo najverjetneje izvira z britanskega otoka. Poudariti moramo, da je umiranje zamorčkov res igrivo poenostavljeno in omalovaževano, vendar pa črnci niso izrecno diskriminirani in besedilo ne zagovarja njihovega uničenja. Z gotovostjo lahko trdimo, da je kolonialistično in lahkotno obarvan razizem v nemški otroški književnosti konec 19. stoletja bistveno vplival na militaristično usmerjene ljudi, ki so med 1. svetovno vojno in po njej znali ustrezno ravnati. Tudi velika večina delavcev je bila navdušena nad osvajalskimi uspehi nemške države; k temu sta precej prispevali šola in reklama. Socialdemokratska stranka se je tako politiki sicer uprla, vendar pravega učinka ni bilo. Bismarck socialdemokratov res ni mogel onemogočiti, vendar pa tudi socialdemokrati niso mogli vplivati na njegovo avtoritativno osvajalsko politiko.

Tako si je nemško cesarstvo l. 1885 prisvojilo še nekaj otočkov, 1886 pa so začeli načrtno spodbujati nemštvo v ob-

robnih pokrajinah — v Zahodni Prusiji in Poznanu.

4. Otroška književnost v interesu odraslih

Presenetljivo je, da sta otroška in mladinska književnost odkrito in brez sramu podpirali nemško imperialistično ideologijo. Josef Prestel leta 1933 v svojem delu *Geschichte des deutschen Jugendschrifttums* ugotavlja, da je "tipično kolonialna povest nekaj med psevdopatriotsko pustolovsko zgodbo in zemljepisno obarvano pripovedjo."⁵

Od leta 1887 je tako prozo objavljaval avtor s psevdonimom C. Falkenhorst.⁶ Širila naj bi geografska znanja in hkrati podpirala nemško kolonialno gibanje. Omenimo le nekaj naslovov: *Zugvogels Reise— und Jagdabenteuer in Kamerun, Der Zauberer vom Kilimandscharo, Der Kaffeepflanzer von Mrogoro*. Kratka proza z domoljubno in junaško vsebino se je v nemškem literarnem prostoru pojavila že pred obdobjem kolonizacije in je bila namenjena predvsem moškemu delu nemške mladine. Poudarjala je potrebo po nemškem združevanju, kajti le pripadnost velikemu narodu pomeni tudi moč.

Nastal je nov tip romana (kolonialni roman), ki je odločno podpiral naraščajoči nemški nacionalizem. V romanu *Tropenkoller* avtorice Friede von Bülow neka dama iz visoke družbe pravi:

Tukaj so bili ljudje, ki so pripadali isti rasi, med seboj trdno povezani, tako v veselju kot tudi v žalosti. In prav je bilo tako, kajti bili so vojaki in družila jih je ista kultura. Dlakoepstvo in odpadništvo se tu nista obnesla.

⁴ Dieter Richter in Jochen Vogt (Izd.): *Die heimlichen Erzieher. Kinderbücher und politisches Lernen*, Reinbek: Rowohlt 1974 (Ilororo 6843).

⁵ Josef Prestel: *Geschichte des deutschen Jugendschrifttums*, Freiburg: Herder 1933, str. 91 (Handbuch der deutschen Jugendliteratur, zv. 3).

⁶ C(arl) Falkenhorst je psevdonim za Stanislausa Jezewskega.

⁷ Frieda von Bülow: *Tropenkoller. Episode aus dem deutschen Kollonialleben*, 3. pregledana izd., Berlin: Fontane 1905, str. 64.

Kolonialni roman nam ponuja popolnoma novo in stopnjevano nasprotje, ki se pogosto sprevrže v sovraštvo in sooblikuje krhko in vprašljivo nemško enotnost. Drugačni niso več posamezniki, ampak nastopajo kot množica, ki pa je veliko bolj poenostavljena, kot so npr. Mehičani v Sealsfieldovem delu *Prärie am Jacinto*. Ko so jeseni 1990 v Gradcu postavili oldenburško razstavo z naslovom Afriški človek v nemški otroški in mladinski književnosti do leta 1945, je Karl Kreuzenbeck v katalogu o nekem eksponatu zapisal:

Ilustratorji želijo otrokom pokazati poenostavljen svet, zato uporabljajo velike osnovne ploskve in nedvoumne ter močne barve. Čmci so stereotipi: imajo okrogel obraz, velike oči, širleča ušesa in ogromna rdeča usta — so obrazi s tekočega traku. Tako pet popolnoma enakih zamorcev na suženjski ladji ugrabi Muckija, junaka istoimenske knjige avtorja A. Schmidhammerja.⁸

Res je videti, kot da so čmci v čolnu natiskani s krompirjevimi figuricami. Zgodba o ugrabljenem Muckiju pa vsebuje še dodatno razsežnost — popolnoma sprevržen odnos med napadalcem in napadenim. Prosto po načelu Ujemite tatu! je beli Mucki žrtev črnih ugrabiteljev, čeprav vemo, da je zgodovinska resničnost drugačna.

Nemški protestanti in katoliki, oboji so v tretjem svetu uspešno uveljavljali domovinske in lastne interese. Od leta 1880 je časopis *Die katholische Mission*⁹ urejal jezuit Spillmann; v mladinski prilogi je objavljал pripovedke iz vsega sveta, v katerih je bilo misijonarstvo spretno zakrito v pustolovščine.

5. Nasprotovanja in težave

Državni in cerkveni imperializem sta

bila v začetku 20. st. deležna vedno večjih nasprotovanj. L. 1906 60000 poljskih otrok v Poznanu in Zahodni Prusiji več mesecev ni hodilo v šolo, ker so jim vsiljevali verouk v nemškem jeziku. Stavko so prekinili šele takrat, ko so oblasti resno zagrozile staršem. V Nemški jugozahodni Afriki so si Nemci utrdili oblast šele po dolgi in krvavi vojni, ki je močno okrnila njihov ugled v svetu. Socialdemokratska stranka Nemčije je l. 1906 celo preprečila povišanje državnega proračuna, ki je bilo potrebno zaradi vojne v Afriki. V predvolilnem boju pred novimi volitvami so socialdemokrate zaradi tega zmejjali z brezdomskimi pridaniči. Enako so l. 1914 označili nekaj ljudi, ki niso bili navdušeni zaradi začetka svetovne vojne. Rasizem do čmcev je postal manj očit en šele takrat, ko so Nemci izgubili afriške kolonije.

Predvidevamo, da sta šovinizem in rasizem v nemških deželah, tudi v afriških kolonijah, ob koncu 19. stoletja nudila ideološko osnovo rasizmu, ki je bil usmerjen proti drugim rasam in narodom (Rusom, Židom itd.).

Položaj v Avstriji oz. v Avstro-Ogrski je bil sicer drugačen, vendar nič boljši. L. 1878 je Avstro-Ogrska okupirala Bosno in Hercegovino. V zahodnem delu monarhije, to je zahodno od reke Leithe, so bili večinski narod Nemci, v vzhodnem delu pa so prevladovali Madžari; Slovani in Židje niso imeli enakih pravic kot večinska naroda. Na jezikovno mešanih in obmejnih področjih je zaradi tega pogosto prihajalo do nacionalističnih izbruhov.

Z diskriminacijo so nadaljevali tudi v cerkvi. Metodistična cerkev v kraju St. Pölten v Avstriji je še leta 1930 imela puščico v obliki čmca, ki je vsakič, ko je dobil denar, pokimal z glavo, na podstavku pa je pisalo:

Poganski sin ubog sem jaz,
zveličarja pa že poznam.

⁸ Gottfried Mergner in Ansgar Häfner (izd.): *Der Afrikaner im deutschen Kinder- und Jugendbuch. Untersuchungen zur rassistischen Stereotypenbildung von der Aufklärung bis zum Nationalsozialismus*. Ergebnisse, Hamburg 1985, Exponat E-37.

⁹ Die katholische Mission.

Za milost prosim vas zdaj vse,
molite za nevernike!¹⁰

Velik del nemške otroške in mladinske književnosti v obdobju med 1918 in 1945 je bil zaznamovan z rasizmom. Mladini so tako literaturo še posebej priporočali in povpraševanje po Hoffmannovi knjigi *Der Struwwelpeter* je bilo vedno večje. Rasistična ideologija je padla na plodna tla in je za časa 3. rajha dosegla svoj vrh z načrtnim uničevanjem Slovanov, Židov in Ciganov.

6. Obdobje po letu 1945 – čas rasne nestrpnosti ali podpore drugim narodom?

Deklaracija o človekovih pravicah, ki jo je 1. 1948 sprejela OZN in ki je obsodila vsakršno suženjstvo, vsaj na začetku ni bistveno vplivala na nemško otroško in mladinsko književnost. Niti pravkar končano obdobje evropsko usmerjenega rasizma niti tema, ki se nanaša na probleme, nastajajoče v tretjem svetu, je nista posebej zanimala. Rasistična ideologija iz 19. stoletja se je v literarnih besedilih še pogosto pojavljala. Spomnimo se samo zasmeševanja in diskriminacije Nemk in Avstrijk, ki so se zbližale z afriškimi vojaki.

Do sprememb je prišlo šele leta 1968, ko so se pojavile odločne zahteve po kritični in realistični otroški in mladinski literaturi, ki naj bi se soočala tudi s problemi v tretjem svetu. Le-te bi lahko ublažili s t.i. mednarodno prerazporeditvijo. Spremenili naj bi cene surovin in kmetijskih pridelkov in tako tudi v tretjem svetu vzpostavili evropska civilizacijska merila.

Kritična besedila o nerazvitih so v sedemdesetih letih izhajala predvsem pri založbi Peter Hammer v Wuppertalu. Sabine Dörich¹¹ pravi, da je vsako tako knjigo napisal "v preteklost zagledani pomočnik razvoja". Prvi taki pisci so s svojimi gospodarskimi idejami na novo osvajali tretji svet, besedila naslednjih generacij pa so že manj optimistična. Izražajo negotovost ob evropocentričnem načinu pomoči nerazvitim v Afriki in predlagajo nov princip pomoči: pomoč za samopomoč. Rasizem v tretjem svetu je kot tema še vedno prisoten v literarnih besedilih za mlade bralce. Institut za raziskovanje mladinske književnosti pri univerzi v Frankfurtu izdaja kritični časopis za otroške medije *Fundevogel*. Januarska številka v letu 1990 je posvečena tretjemu svetu. V uvodniku uredništvo ugotavlja, da je tretji svet predvsem od frankfurtskega knjižnega sejma 1978 naprej spet aktualna in pogosta (celo moderna in potrebna) vsebina otroških in mladinskih knjig. Do podobnih ugotovitev so prišli tudi pri časopisu *Guck mal über Tellerrand*, ki ga izdajajo nemška organizacija za pomoč lačnim Deutsche Welthungerhilfe, nemški komite za UNICEF in literarni klub Andere. Sabine Dörich v uvodnem članku (*Fundevogel*, januar 1990) razmišlja o taki literaturi in pravi, da je tema tretji svet postala takorekoč obvezna vaja za založnike, časnikarje, bibliotekarje in pedagoge, ki se imajo za razgledane. Razlogov in potreb za tako pisanje je dovolj, saj nestrpnost do tujcev v Nemčiji močno narašča. Z antirasistično otroško in mladinsko književnostjo se ukvarjajo tako levičarji kot tudi angažirani cerkveni pisci. Razveseljivo je, da tako pisanje podpira-

¹⁰ Za informacijo se zahvaljujem gospodu Alfredu Königu iz St. Pöltna.

¹¹ Sabine Dörich: *Dritte Welt – ein Modethema* (glej op. 15), str. 2.

¹² *Guck mal über Tellerrand*, izd. Deutsche Welthungerhilfe, Bonn (periodična publikacija brez natančnejših podatkov).

¹³ S. Dörich, op. cit., str. 3.

¹⁴ Jürgen Martini: *Das Eigene und das Fremde*, v: *Börsenblatt für den deutschen Buchhandel*, september 1990, str. 2695.

jo tudi učitelji. Levičarji so motivirani zato, ker so ob vsej potrošniški prenasitenosti v razvitem svetu spet našli ustrezno in hvaležno literarno temo; cerkveni avtorji pa so obremenjeni z misionarsko podporo nemškemu kolonializmu, zato v takem pisanju vidijo svojo rehabilitacijo.

Kljub vsemu pa je potrebno tako literaturo kritično presoјati, kajti njene literarnopedagoške in politične naloge so lahko, kot pravi Jürgen Martini, tudi dvomljive.

7. Pustolovska privolitev v minimalno

Domnevamo, da krščansko usmerjeni avtorji v svojih pripovedih ne želijo razpravljati o spreobračanju nekristjanov, levičarjev pa polom komunističnih oz. socialističnih političnih ureditev v tretjem svetu prav tako ne zanima. Močna cenzura je predvsem na šolskem področju več kot očitno vplivala na to, da mladinska književnost o rasizmu v tretjem svetu govori poenostavljeno in zavrto. Jens Thiele¹⁵ ugotavlja, da prav mednarodne žirije za slikanice togo vztrajajo pri ilustracijah, ki najmanj izzivajo, medtem pa originalnejši ilustratorski pristopi ostajajo neopaženi. Časopis *Fundevogel* je objavil vrsto kriterijev za lažje prepoznavanje rasizma v mladinski književnosti. Napisani so v obliki vprašanj in eno izmed njih ni nič drugega kot "pedagoško" leporečje, ki opravičuje nekatera besedila:

Je zgodovina v literarnem besedilu prikazana sicer resnično, vendar tako žalostno, da otrok izgubi veselje do branja in mu besedilo vzbuja nerazumljive občutke krivde?¹⁶

Otroška in mladinska književnost tako postajata nadomestilo za politično delovanje, ki bo uspešno tako dolgo, dokler

ne bodo prizadeti lastni gospodarski in drugi interesi.

Tako bodo farmacevti v tretjem svetu še naprej prodajali zdravila, ki škodujejo zdravju in so v Evropi že davno prepovedana.

Mladinska literatura se tudi ne sooča z radikalnim programom za uravnavanje rojstev, ki ga pod imenom *Humanae vitae* izvaja uradna katoliška cerkev in ki je označen kot izviren evropski prispevek k zmanjševanju števila prebivalcev v tretjem svetu. Tabuizirana spolnost je v literarnih besedilih, ki so namenjena mladostnikom, že sama po sebi zastarela in nesmiselna tema, kajti upoštevati moramo zgodnejšo spolno zrelost otrok z vsemi posledicami. Literatura, ki ne upošteva motiva spolnosti in njenih ekonomskih razsežnosti v mednarodnem pa tudi v narodnostnem pomenu, je cenzurirana in literatura, ki ne pozna spodnjega dela telesa, evropskemu trinajstletnemu bralcu prikazuje zlagan svet. Resnica je popolnoma drugačna, kajti nezanimljivo število trinajstletnic se v Bangkoku, Manili in na Copacabani ukvarja ali se mora ukvarjati s prostitucijo!

Omenimo še dve cinični vprašanji iz časopisa *Fundevogel*:

So ženske predstavljene kot predmeti poželjenja? in

So predstavniki drugih narodov enakopravni Evropejcem ali pa nastopajo v podrejenih vlogah?

Če nanju odgovorimo z da, diskvalificirata literarno besedilo, na katerega se nanašata. V resnici velja ravno nasprotno, kajti vsaka vsebinska in politična ocena, ki ne razčlenjuje funkcij posameznih motivov v besedilu, je nepopolna in nesprejemljiva.

V zadnjem času je vse pogostejša zahteva po t.i. "avtentičnem avtorju". To pomeni, da naj literaturo o tretjem svetu

¹⁵ Jens Thiele v: *Die Zeit* 46/1989, str. 46.

¹⁶ *Der Fundevogel*, München, januar 1990.

pišejo in ilustrirajo avtorji, ki od tam izhajajo. Zamisel je vprašljiva, kajti tudi zgodbic o osemletnikih ne pišejo osemletniki, vitezov, ki bi pisali srednjeveške povesti, pa tudi ni več. Precejšen del otroške in mladinske književnosti izhaja izpod peresa belih avtorjev, ki se v najboljšem primeru sami skrivajo v besedilu in ki si — skupaj s predvidljivim bralcem — sproti zamišljajo nastopajoče osebe. Predvidevamo, da so tudi bralne navade otrok in mladostnikov temu prilagojene in da med mladim bralcem in "avtentičnim avtorjem" ni prav nobenega pristnega stika.

Kljub vsemu povedanemu je novejša mladinska književnost ustvarila mnogo besedil, ki nam poskušajo kar se da razumno, natančno in kritično približati daljne dežele in njihove prebivalce.¹⁷ Literatura vedno redkeje zagovarja beli kolonializem, standardi, ki veljajo za prvi svet, pa niso več edini zveličavni. Izboljšale pa so se, žal, le slikanice in knjige za mlajše otroke, kajti besedilom za mladostnike, ki že dokaj dobro poznajo življenje, še vedno manjka realnosti in kritičnosti. Takemu bralcu je treba povedati, da lakota in revščina nista kar usoda literarnih junakov, ampak da sta družbeno pogojeni; sreča in blagostanje pa ne pripadata le tistim posameznikom, ki znajo v družbi pravilno ravnati. Aidsa, promiskuitete, belih seksualnih turistov, prostitucije ter zaščite pred nosečnostjo v tretjem svetu ni — žal velja to le za otroško in mladinsko književnost, kajti resnica je drugačna. Na avstrijskih televiziji so 1990 ugotovili, "da se otroci tujih delavcev zelo težko zbližajo s svojimi avstrijskimi vrstniki in da je ta problem posebej pereč na Dunaju",¹⁸ starši črnici iz Salzburga pa so se istočasno pritožili, da njihove otroke v vrtcih in šo-

lah zmerjajo s črnui. Odkritega rasizma v medijih sicer ni, a ga uspešno nadomešča cenena znanstvena fantastika. V televizijski nadaljevalki *Enterprise* se srečamo s pravimi rasističnimi predsodki: Klingoni so že po naravi slabi, Feringi pa so obsedeni z dobičkom. So to mogoče vesoljski Židje?

8. Tri želje za konec

Ob koncu tega razmišljanja o otroški in mladinski književnosti bi rad — tako kot v pravljici — izrekel še tri svoje želje:

— najprej želim, da bi vsi skupaj postali strpnejši ter da bi druge in drugačne sprejeli medse. Dovolimo jim — takim, kot v resnici so — vstopiti tudi v knjige za naše otroke. Posamezni avtorji, založniki, predvsem pa literarni kritiki naj poskrbijo za primerne antologije in naj sestavijo take založniške programe, ki nam bodo drugačnost načrtno približevali;

— moja druga želja je namenjena iskanju resnice, ki je vedno nekje vmes. Ne sme se nam zgoditi, da bi se preprosto obrnili v drugo smer in se omejili na slabe belce in dobre črnice;

— moja tretja želja pa se nanaša na mladinsko književnost na sploh. Besedila naj bodo naturalistična, realistična in malo namišljena in zasanjana, vsekakor pa tudi angažirana. Približajo naj nam neznane svetove ter naslikajo življenje drugih in drugačnih ljudi, ki tam živijo.

Iz nemščine prevedla
Vida Jesenšek

¹⁷ Hilary Ruben: *Was uns der Massai erzählt*; Ernst A. Ekker/Ulf Löfgren: *Die Kinder von La Pacand*; več besedil o Indijancih avtorice Käthe Recheis.

¹⁸ Österreich heute 1990—10—28.